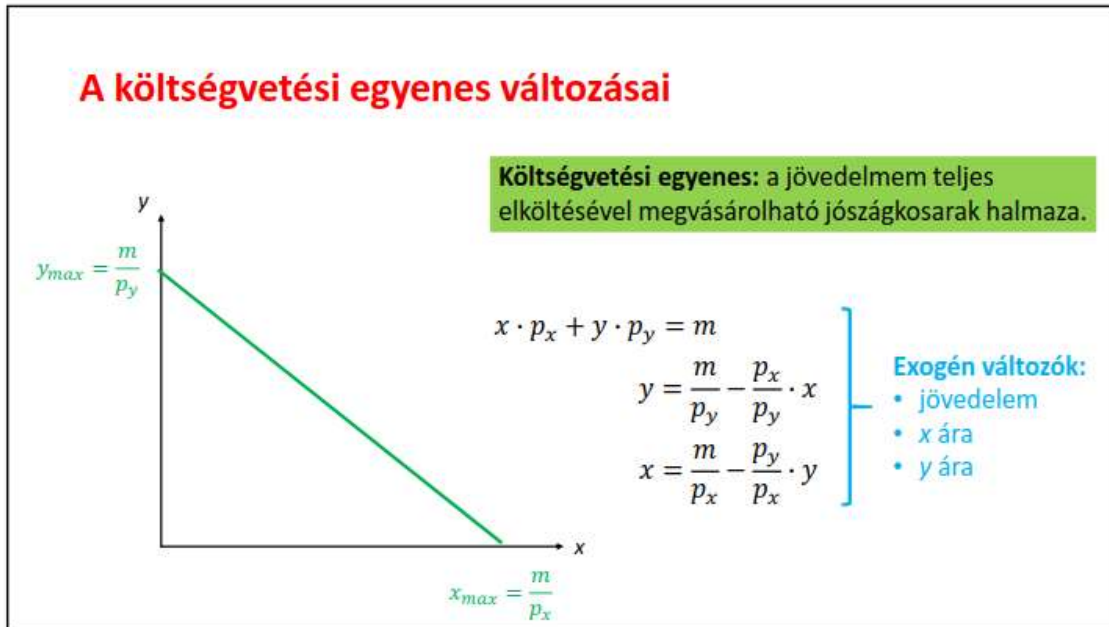

2. fejezet 2. lecke

Költségvetési egyenes

1. dia

Vizsgáljuk meg először a fogyasztói választás külső tényezőit, a fogyasztó fogyasztási lehetőségeit. A fogyasztóink választását leglátványosabban korlátozó tényező az erőforrásaik, amelyek egyrészt végesen állnak rendelkezésükre, másrészt alternatív felhasználási lehetőségekkel bírnak. Jó bonyolultan fogalmaztuk ezt meg: ez egyszerűen azt jelenti, hogy nincs elég idejük, pénzük, energiájuk, figyelmük, helyük, satöbbi satöbbi mindarra, amit szeretnének, ugyanakkor az idejüket, pénzüket, energiájukat satöbbit többféle dologra is hasznosan el tudnák költeni. A kérdés az lesz, hogy „Mire szánjanak az erőforrásaikból?” vagy „Mennyit szánjanak erre, vagy arra az erőforrásaikból?”

A közgazdaságtan erőforrás-korlátnak hívja a fogyasztási lehetőségeknek a véges erőforrások jelentette felső határát. Az erőforrás-korláttal két dolgot is ki szeretnénk fejezni: egyrészt azt, hogy semmiből nem fogyaszthatunk végtelen mennyiséget, másrészt azt, hogy az erőforrásaink valamilyen célra történő fölhasználása más céloktól veszi el az adott erőforrást, vagyis alternatív költséggel jár.

2. dia

A költségvetési egyenes

m forint jövedelemből egy p_x forint áru termékből maximum m/p_x darabot vehet.

Ha $x < \frac{m}{p_x} \Rightarrow$ akkor $y = \frac{m - x \cdot p_x}{p_y}$. Ha $y < \frac{m}{p_y} \Rightarrow$ akkor $x = \frac{m - y \cdot p_y}{p_x}$.

x -re költött összeg y -ra költött összeg

$$x \cdot p_x + y \cdot p_y = m$$

Implicit alak

$$y = \frac{m}{p_y} - \frac{p_x}{p_y} x$$

Explicit alakok

$$x = \frac{m}{p_x} - \frac{p_y}{p_x} y$$

tengelymetszetek meredekségek

Költségvetési egyenes: a jövedelem teljes elköltésével megvásárolható jószágkosarak halmaza.

A most bemutatandó költségvetési egyenes koncepcióját bármilyen más erőforrással is el lehetne magyarázni, de a jövedelem, mint szűkös erőforrás talán a legintuitívabb.

Szóval tegyük föl, hogy a fogyasztónak m forint jövedelem áll rendelkezésére! Ha van egy x termék, amely ingyenes, a fogyasztó akkor sem fog belőle végtelen mennyiséget fogyasztani, bár akkor legalább ennek a lehetősége meglenne. Ha az ára p_x forint, akkor viszont nyilvánvaló, hogy nem fogyaszthat belőle végtelenül sokat: még ha az összes jövedelmét x termékre költi is, a fogyasztása nem haladhatja meg a jövedelmének és az x termék árának hányadosát, vagyis m/p_x -et. És ráadásul akkor elfogyasztaná az összes pénzét, és semmi mást nem tudna vásárolni! Nem tudna venni mondjuk egy másik y terméket, aminek az ára p_y . Tegyük föl azonban, hogy szeretne valamennyit ebből az y termékből is vásárolni! Ha a főntebb említett maximális x mennyiségnél kevesebb x -et vásárol, akkor vehet hozzá y -t is, még hozzá legfőljebb

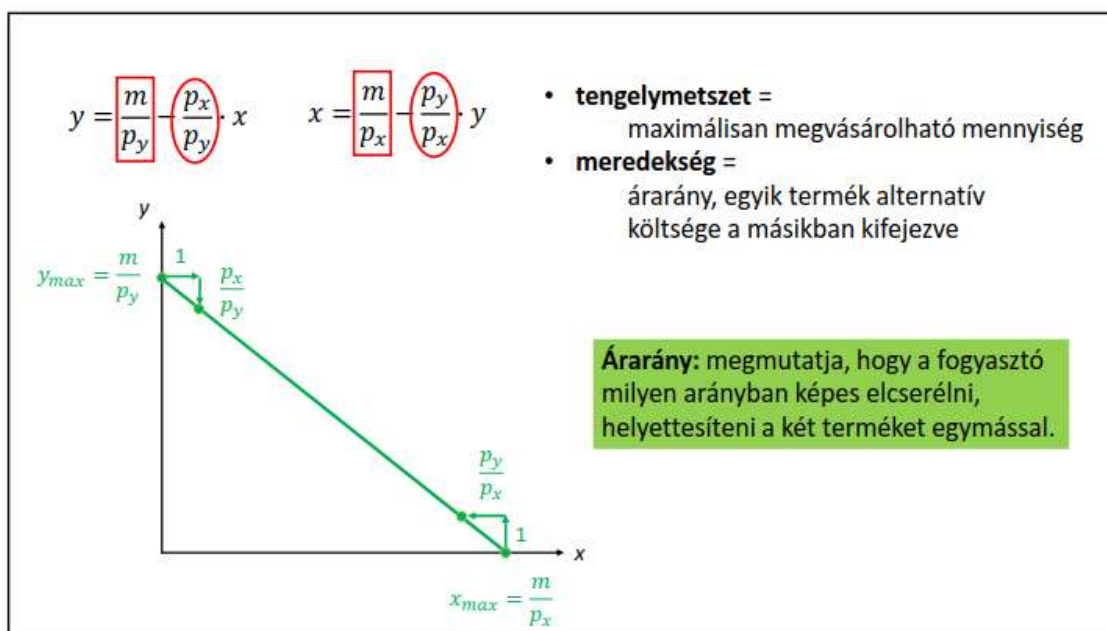
ennyit: $y = \frac{m - x \cdot p_x}{p_y}$. A megvásárolt x mennyiségre ki kellene fizetnie $x \cdot p_x$ forintot, és amennyi a jövedelméből ezen felül marad, azt elosztva y termék árával megkapjuk a maximálisan megvehető y mennyiséget. Ez persze az x termékre is igaz, csak fordítva: $x = \frac{m - y \cdot p_y}{p_x}$, gondolja csak végig!

Ezeket a képleteket kétféleképpen is átrendezhetjük. Ha mindkét termék mennyiségét jelző változókat egy oldalra csoportosítjuk, akkor azt kapjuk, hogy $x \cdot p_x + y \cdot p_y = m$. A bal oldalon szereplő összeg tagjai rendre azt mutatják meg, hogy a megvásárolt x -mennyiségre mennyi pénzt költök, illetve a megvásárolt y mennyiségre mennyit, vagyis hogy a megvásárolt termékhalmoz mennyibe kerül. Nos, olyan termékkombinációkat vásárolhatok meg, amelyeknek az ára pont annyi, mint a jövedelemem. Különböző termékek különböző mennyiségeinek kombinációit a közgazdaságtanban jószágkosárnak nevezzük. Gondoljon rá valóban így: van egy kosár, amibe bedobálok valamennyi x , meg valamennyi y terméket.

Persze többféle termékkel is el lehetne játszani, de elég lesz nekünk egyelőre csak kettőt kezelni. A makroökonómia majd ennél sokkal bonyolultabb jószágkosarakat használ. A másik átírás pedig így nézne ki: $y = \frac{m}{p_y} - \frac{p_x}{p_y} \cdot x$, vagy fordítva, az x -re rendezve $x = \frac{m}{p_x} - \frac{p_y}{p_x} \cdot y$. Ezek az alakok már ismerősek lehetnek, mert ezek ugyanolyan tengelymetszet-meredekség formájúak, amilyeneket a keresleti és kínálati függvényeknél már láttunk.

Ez a három felírás mind egy és ugyanannak a függvénynek a három különböző alakja. Ezt a függvényt költségvetési egyenesnek nevezzük, és azt mutatja meg, hogy a jövedelmünk teljes elköltésével mely jószágkosarakat tudjuk megvásárolni. Az első változatát implicit alaknak nevezzük, mert a két változónk, amit befolyásolni tudunk, az egyenlet azonos oldalán szerepel. Ez egy nagyon intuitív alakja a költségvetési egyenesnek, ugyanakkor az ábrázolás szempontjából nem túl hasznos. A másik két alak úgynevezett explicit alakok, amikor is az egyenlet az egyik változóra van kifejezve. Ezek nagy segítségünkre lesznek az ábrázolásnál.

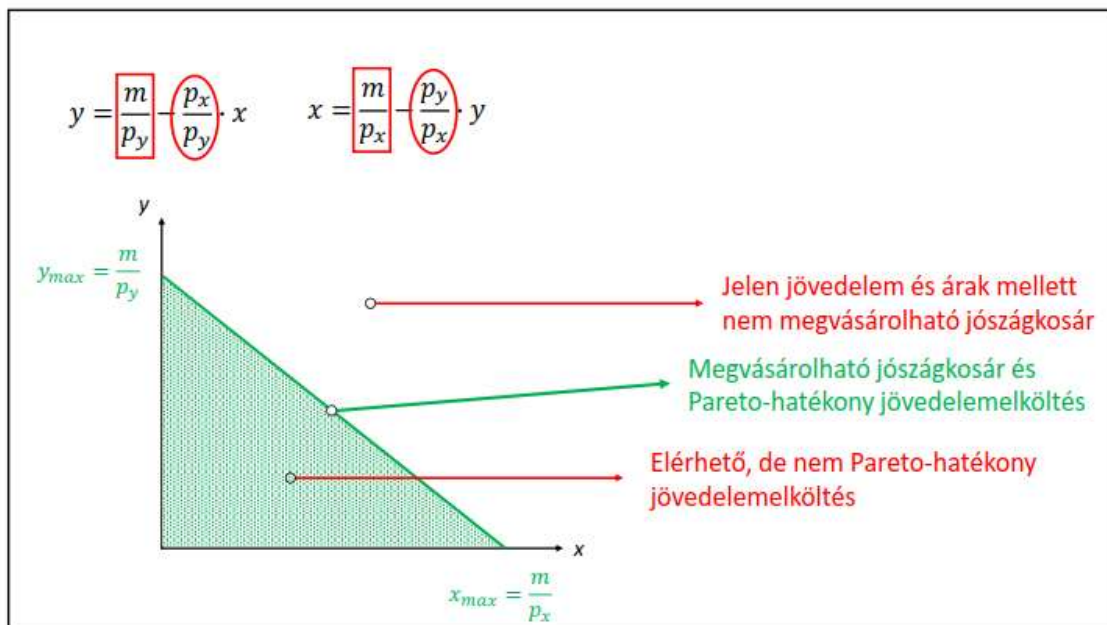
3. dia

Egyeneseket ugyanis legegyszerűbb a két tengelymetszetük segítségével ábrázolni, és a két explicit felírásból leolvashatóak a tengelymetszetek: m/p_x és m/p_y . Ezekkel viszont már találkoztunk korábban, és azt mondtuk, hogy ezek az egyes termékekből maximálisan megvásárolható mennyiségek. Most akkor még azt is hozzátehetjük, hogy ezek szélsőséges összetételű jószágkosarak: csak az egyik terméket tartalmazzák, abból viszont a lehető legtöbbet, amit a fogyasztó megvehet. Ha emlékszik még arra, hogy az optimalizálás esetén sem a túl sok, sem a túl kevés nem jó, sejtheti, hogy ezek a szélsőséges jószágkosarak valószínűleg nem éppen optimális módjai a jövedelem elköltésének. De lehetséges elköltési módok, és egyelőre, a költségvetési egyenes esetében csak ez a lényeges. A két tengelymetszetet összekötve megkapjuk a költségvetési egyenest, az összes olyan jószágkosarat, amit a jövedelme teljes elköltésével megvehet a fogyasztó.

És itt vannak még a meredekségek. Ez a meredekség például azt mutatja meg, hogy mondjuk ehhez a lenti jószágkosárhoz képest csak úgy tudunk eggyel több y terméket venni, ha p_y/p_x mennyiségű x termékről lemondunk. A másik meredekség hasonló: egy újabb x -ért p_x/p_y darab y -ról kell lemondanom. Ezeket a meredekségeket úgy nevezzük, hogy árárány. A termékek árárány megmutatja, hogy az egyik termék egy újabb darabjéért a másik termék mekkora mennyiségét kell feláldozni. A meredekség tehát nem más, mint haszonáldozati, vagy alternatív költség. Próbálja meg elképzelni: a kosaram tele van x termékkel, annyival, amennyit a jövedelemem elbír. Ha rájövök, hogy szeretnék valamennyi y -t is venni, nem dobhatom be egyszerűen a kosárba, hiszen már az összes pénzemet elköltöttem: ki kell vennem valamennyi x -et, hogy felszabadítsak elegendő pénzt a vásárolni kívánt y -ra. És láthatja is, hogy az alternatív költség nem valamifajta pénzösszeg, nem azt a pénzt „sajnálom”, úgymond, amit y -ra költök, hanem azt az x mennyiséget sajnálom, amit így nem tudok megvenni. Hasonló elv alapján megnézhetjük azt is, hogy a másik meredekség pedig azt mutatja meg, hogy egy további darab x -ért mennyi y -ról *kell* lemondanom. Az árárányt úgy is megfogalmazhatjuk, mint azt az arányt, amely mentén a fogyasztó képes az egyik terméket a másikra elcserélni.

4. dia

Megvan tehát a költségvetési egyenesünk, a maximálisan megvásárolható x és y mennyiségekkel, az x termék y -ban kifejezett alternatív költségével, és az y termék x -ben kifejezett alternatív költségével. Ez a költségvetési egyenes három részre osztja az összes elképzelhető jószágkosarat – ami hát az első síknegyedünk.

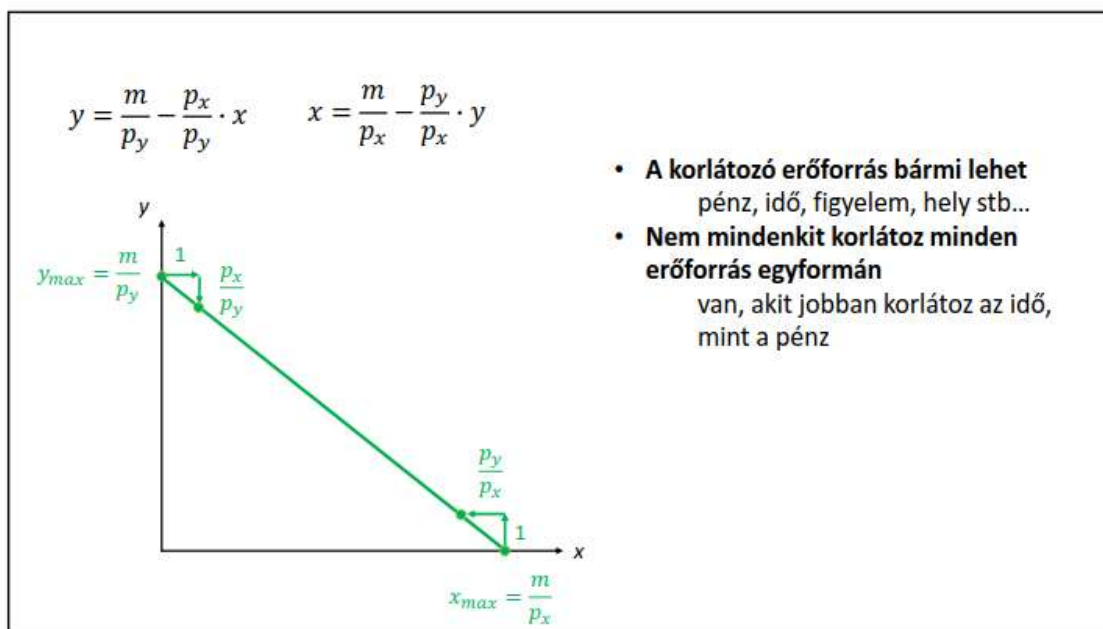
Azok a jószágkosarak, amelyek a költségvetési egyenes alatt helyezkednek el, megvásárolhatóak ugyan, de nem pareto-hatékony elköltései a jövedelemnek. Látja, a jövedelme elég ahhoz, hogy bármelyik termékből többet vehessen, és nem kell kivennie a másiktól semennyit a kosarából. Márpedig ha nem pareto-hatékony, akkor biztosan optimális

sem lehet. Az összes választható jószágkosár halmazát, a költségvetési egyenes alatti területet egyébként költségvetési halmaznak hívjuk.

Vannak jószágkosarak, amik a költségvetési egyenes fölött vannak, ezek nem megvalósíthatóak, nem elérhetőek a fogyasztó számára. Például a jelenlegi jövedelem mellett egy évben 4 hawaii-i nyaralásból és 5 Ferrariból álló jószágkosár ilyen lenne. Mivel nem elérhető, vágyakozhatok rá ugyan, de a jövedelem optimális elköltése biztos nem lenne.

Ez a jószágkosár a költségvetési egyenes mentén megvásárolható, és egyben a jövedelem Pareto-hatékony elköltését jelenti. Csak úgy tudok bármelyik termékből többet vásárolni, ha a másik termékből valamennyit kivészek a kosaramból. Attól még, hogy Pareto-hatékony, nem biztos, hogy a lehető legjobb jövedelemelkötési mód is, hiszen a költségvetési egyenesnek végtelen sok pontja van, de csak az egyik lehet „a legjobb”.

5. dia

Mielőtt tovább megyünk hadd ismétljem el még egyszer, hogy az a koncepció, az erőforrás-korlát, bármilyen más erőforrással is működhet! Ha a végesen rendelkezésemre álló erőforrás nem a jövedelem, hanem mondjuk a winchesteremen lévő hely, amire szeretnék eltárolni 800 Megabájtos filmeket, meg 8 Megabájtos fényképeket, akkor a helyzet pontosan ugyanilyen. Meg tudom határozni, hogy maximum mennyi fér rá az egyik, illetve a másik féle fájlból, és azt is, hogy ahhoz, hogy az egyikből többet tárolhassak el, a másikkól mennyiről kellene lemondanom.

Nem mindenkit korlátoz egyformán minden erőforrás, de biztos, hogy mindenki számára van olyan erőforrás, ami korlátozza a fogyasztásban. Egy milliomost például nem annyira korlátoz a jövedelem a fogyasztásban, de a nap neki is 24 órából áll, és ha meg akarja nézni mindhárom

Gyűrűk Ura filmet, akkor neki is föl kell rá használnia azt a kb 6 órát, ami alatt mást is csinálhatott volna. Egyetemi oktatóként nyáron lehet, hogy egy csomó helyre elmehetnék nyaralni, időm lenne rá elég, de hát miből?

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
KÖZGAZDÁSZ KÉPZÉS
TÁVOKTATÁSI TAGOZAT
LECKESOROZAT
COPYRIGHT © SZTE GTK 2017/2018

A LECKE TARTALMA, ILLETVE ALKOTÓ ELEMEI ELŐZETES,
ÍRÁSBELI ENGEDÉLY MELLETT HASZNÁLHATÓK FEL.

JELEN TANANYAG
A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEMEN KÉSZÜLT
AZ EURÓPAI UNIÓ TÁMOGATÁSÁVAL.
PROJEKT AZONOSÍTÓ: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE